

УДК 330.33

DOI: 10.18524/2413-9998/2020.3(46).214994

Є. І. Масленніков,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та інновацій,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, 65044, м. Одеса, Україна,
e-mail: evgenmaslennikov@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті досліджено теоретичні і методичні засади механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості в умовах глобалізації. Досліджено взаємозв'язок дефініцій економічної безпеки та конкурентоспроможності. Доведено, що динамічний процес впровадження управлінських рішень на підприємствах харчової промисловості є базовим для підвищення рівня конкурентоспроможності та стабілізації економічної безпеки, що характеризується особливостями суб'єктів господарювання та стратегічним розвитком. У концептуальній моделі запропонованого механізму за допомогою сукупності організаційних, адміністративних, економічних, фінансових та соціальних методів та інструментальної підтримки виконуються функції, які забезпечують та підтримують ефективність функціонування суб'єкта господарювання під впливом відповідних факторів. Проаналізовано парадигму механізму, який характеризується взаємопов'язаною сукупністю сегментних компонентів, які у процесі взаємодії та обґрунтованих прийомів, методів, підходів та інших інструментів забезпечують зміни у визначеній системі, що дозволить отримати певні результати. Доведено, що процес забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості потребує використання удосконалених інструментів багатопараметричного застосування – стратегічного планування та застосування форсайт-технології. Обґрунтовано, що механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості повинен враховувати вплив ринкових механізмів, саморегулювання та самоорганізації у внутрішньогалузевому середовищі.

Ключові слова: економічна безпека; конкурентоспроможність підприємства; харчова промисловість; економічний розвиток; глобалізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Харчова промисловість України є пріоритетною галуззю національної

економіки. Стратегічний розвиток харчової промисловості та її суб'єктів господарювання набуває пріоритетного характеру, тому що забезпечує розв'язання питань, які пов'язані з продовольчою безпекою у національному суспільстві. Підприємства харчової промисловості постійно знаходяться у пошуку та виділенні новаторських механізмів, які забезпечують економічну безпеку та забезпечують конкурентні переваги на продовольчому ринку.

Стабільне ефективне функціонування, пріоритетне зростання економічного потенціалу суб'єкта харчової промисловості в трансформаційних умовах залежить від сформованої системи економічної безпеки та його конкурентоспроможності на ринку харчової продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток під-приємств харчової промисловості, їх економічна безпека та конкурентоспроможність досліджувалися у наукових працях: Ф. Заїнчковського, О. Шеремета, П. Борщевського, Л. Дейнеко, В. Ємцева, В. Маргасової, Ю. Сафонова, Ю. Мельника, О. Коваленко та ін. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, практично відсутні розробки щодо дослідження концептуальної моделі механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості.

Постановка завдання. Дослідити концептуальну модель механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання актуальними стають питання щодо формування ефективної системи економічної безпеки підприємств харчової промисловості через підвищення конкурентоспроможності суб'єктів за певними сегментами, які адаптуються до факторного середовища та відповідають існуючим вимогам.

Взаємозв'язок дефініцій економічної безпеки та конкурентоспроможності підтверджується сутністю даних категорій та неможливістю високого рівня безпеки підприємства за відсутністю належного місця в конкурентному середовищі.

У свою чергу, конкурентоспроможність підприємства харчової промисловості представляє собою системні переваги виробничих,

фінансових та управлінських сегментів, які надають можливості займати певну позицію на ринку відповідної продукції та отримувати перманентні економічні та соціальні результати. При цьому виявлення резервів зростання та розвитку суб'єкта господарювання залежить від ефективності функціонування управлінського капіталу, який і є складовою економічної безпеки підприємства харчової промисловості, враховуючи сучасні інтеграційні процеси та зміни потреб ринку. Гармонічний процес поєднання можливостей, потужностей та векторів розвитку підприємства забезпечує реалізацію стратегії динамічного зростання в умовах мінливого факторного середовища.

Зазначимо, що динамічний процес впровадження управлінських рішень на підприємствах харчової промисловості є базовим для підвищення рівня конкурентоспроможності та стабілізації економічної безпеки, що характеризується особливостями суб'єктів господарювання та стратегічним розвитком.

Крім того, зростання рівня конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості потребує побудови та функціонування дієвої системи управління та забезпечення виробництва високоякісної продукції, сегментації стратегій, які характеризуються оптимальним співвідношенням логістичної, фінансової, інформаційної та ресурсної складової в межах ефективного механізму економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ефективне функціонування підприємств харчової промисловості повинно забезпечуватися обґрунтованим, цілеспрямованим, надійним, дієвим та адаптивним механізмом забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності, який повинен відповідати загальній макроекономічній політиці держави, з урахуванням безпекової складової, враховувати фактори ендогенного або екзогенного впливу та векторів стратегічного розвитку харчової промисловості в глобалізаційних умовах.

У фахових дослідженнях виокремлюють наступні види та форми механізмів:

- механізм забезпечення конкурентоспроможності;
- механізм управління;
- механізм регулювання;
- механізм економічної безпеки;
- організаційний механізм;
- економічний механізм;
- фінансовий механізм,
- господарюючий механізм та ін.

Досліджуючи сутність механізму з позиції суб'єкта господарювання, необхідно враховувати наявність визначених функцій щодо управління відповідними процесами у господарському середовищі (безпековими, економічними, фінансовими, екологічними, соціальними тощо), а ефективність яких забезпечується дієвим механізмом забезпечення та реалізації.

Важливість питання визначення соціально-економічної сутності механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості у теоретично-методологічному аспекті зумовлюється тим, що його вирішення дозволяє визначитися з концептуальною сутністю процесу функціонування та розвитку суб'єкта господарювання.

У турбулентних умовах функціонування підприємств харчової промисловості достатньо сильно в останні час актуалізуються аспекти глобалізації на ринку продовольства, що має деструктивний вплив на стан і динаміку розвитку галузі та її суб'єктів господарювання, тому при формуванні концептуальної моделі механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості необхідно враховувати зазначений аспект.

Зазначимо, що механізм – це взаємопов'язана сукупність сегментних компонентів, які у процесі взаємодії та обґрунтованих прийомів, методів, підходів та інших інструментів забезпечують зміни у визначеній системі, що дозволить отримати певні результати. Механізм – це сукупність взаємозалежних і взаємодіючих елементів за наявності, з одного боку, внутрішньої впорядкованості й узгодженості між ними, а з іншого –

диференціації та відносної автономності. Механізм – це система в дії, а не дія системи у відповідному мікросередовищу.

У концептуальній моделі механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, як правило, за допомогою сукупності організаційних, адміністративних, економічних, фінансових та соціальних методів та інструментальної підтримки виконуються функції, які забезпечують та підтримують ефективність функціонування суб'єкта господарювання під впливом відповідних факторів.

Механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості позиціонується з відповідними рівнями управління та регулювання:

- на макрорівні;
- на мезорівні;
- макрорівні;
- мегарівні.

Механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості має багатопараметричний інструментарій, методичні компоненти, системні елементи, відповідну кількість рівнів функціонування, зміст і способи реалізації. Він має відповідні соціально-економічні орієнтири та забезпечує створення належних організаційних, адміністративних, законодавчих, нормативних, економічних, соціальних, екологічних, безпекових та інших умов функціонування підприємств харчової промисловості на ринку продовольства та підвищує його ефективність.

Сучасна система забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості повинна враховувати транспарентні аспекти з урахуванням ринкових принципів. Відмітимо, що соціально-економічна ефективність та результативність забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості залежить від адекватності розробленого механізму.

Таким чином, формування механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової

промисловості є важливим етапом стратегічного розвитку суб'єкта господарювання, враховуючи науково-обґрунтовані підходи та міжнародний досвід.

На погляд автора, забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості повинно здійснюватися на підставі застосування композиційного механізму.

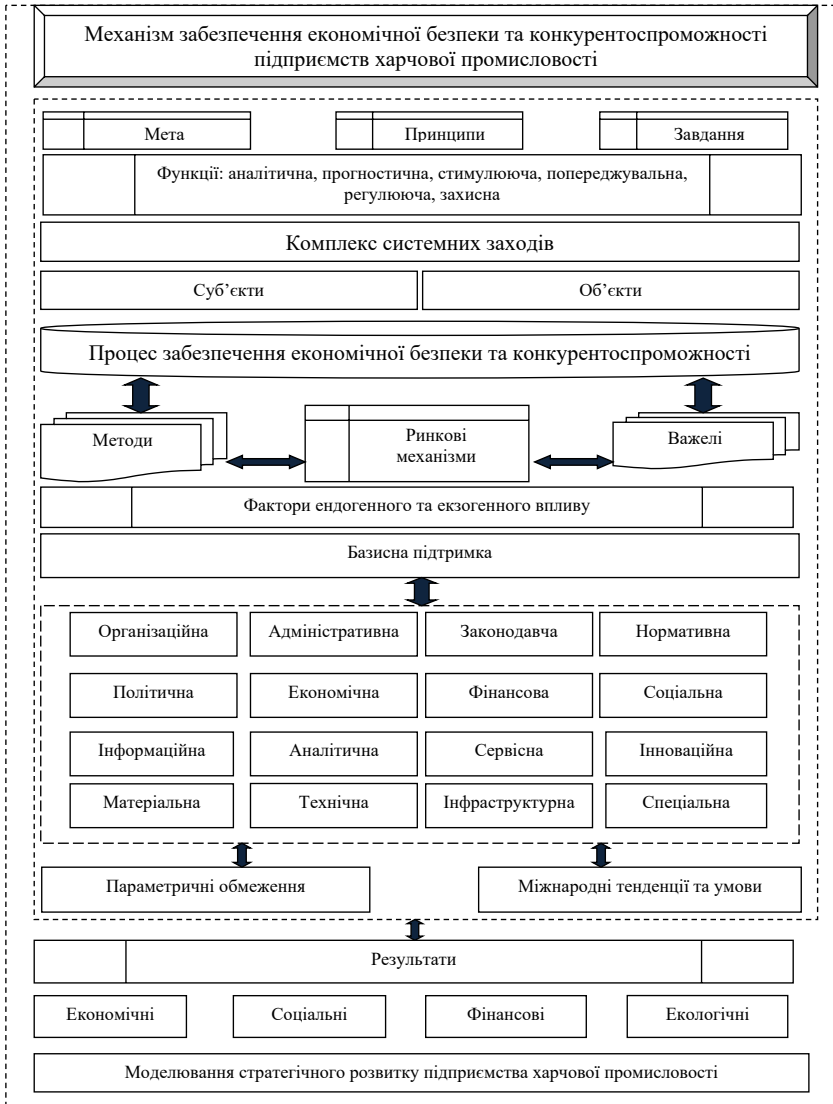
Композиційний механізм – це цілеспрямована взаємодія взаємоузгоджених елементів та компонентів під впливом ендогенних та екзогенних факторів, які взаємопов'язані між своїми сегментами логічними та параметричними зв'язками горизонтально-вертикально спрямування, що забезпечує економічну безпеку та конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості та їх соціально-економічну ефективність та господарську результативність. Композиційний механізм повинен сприяти та підтримувати стратегічний розвиток суб'єктів господарювання у національному макроекономічному середовищі.

Механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та його концептуальна модель представлені рис. 1.

Визначені елементи механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та його концептуальна модель мають синтетичний характер та складаються з взаємопов'язаних функціональних підсистем.

Таким чином, запропонований механізм представлений у композиційному вигляді та складається з конкретних елементів та компонентів, які взаємопов'язані та взаємодіють.

Необхідно відмітити, що механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості повинен враховувати вплив ринкових механізмів, саморегулювання та самоорганізації у внутрішньогалузевому середовищі.

Рис. 1. Механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та його концептуальна модель

Джерело: сформовано автором.

Важливими аспектами реалізації механізму забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості є:

- всебічне дослідження ринку харчової продукції;
- дослідження ступеню концентрації на ринку суб'єктів та об'єктів харчової промисловості;
- дослідження моделей функціонування суб'єктів господарювання;
- дослідження моделей регулювання ціноутворення на ринку харчової продукції;
- дослідження технічних регламентів на ринку харчової продукції;
- запровадження справжньої конкуренції між суб'єктами харчової промисловості;
- створення сучасних методик планування та аудиту господарської діяльності у харчовій промисловості.

Процес забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості потребує використання удосконалених інструментів багатопараметричного застосування – стратегічного планування та застосування форсайт-технології.

Стратегічне планування в системі забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості – це діяльність, яка забезпечує пропорційний та динамічний розвиток суб'єкта господарювання на галузевому ринку, виокремлює основні параметри його розвитку у майбутніх періодах.

Форсайт – це цілеспрямований процес побудови бачення майбутнього в системі забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, який націлений на покращення якості прийнятих рішень у даний момент. Форсайт – це перспективний інструмент, який допоможе визначити пріоритети стратегічного розвитку підприємства харчової промисловості. Застосування форсайт-технології у суб'єктів, які функціонують на ринку харчової промисловості потребує обґрунтованого дослідження.

Також необхідно відмітити, що економічну стабільність підприємств харчової промисловості та можливість їх стратегічного розвитку визначає інноваційна складова, тому, суб'єкти управління повинні контролювати ринкові механізми на продовольчому ринку та моделювати їх майбутнє функціонування. А запропонований механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості спрямований на функціональну підтримку галузевих суб'єктів господарювання, що надає можливість забезпечити та підтримувати реальну конкурентоспроможність у контексті глобального простору.

Висновки та пропозиції. Таким чином, основною метою забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості є досягнення максимальної стабільності та створення належних умов для економічного зростання в умовах дії об'єктивних та суб'єктивних факторів, які мають негативні ознаки. Необхідно також здійснювати на постійній основі моніторинг, діагностику та оцінку різних сценаріїв розвитку, у тому числі, впливу, факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на суб'єктів господарювання у харчовій промисловості.

Запропонований механізм забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, за допомогою цілеспрямованої взаємодії взаємоузгоджених елементів та компонентів під впливом ендогенних та екзогенних факторів, які взаємопов'язані між своїми сегментами логічними та параметричними зв'язками горизонтально-вертикально спрямування забезпечить економічну безпеку та конкурентоспроможність підприємства харчової промисловості та його соціально-економічну ефективність та господарську результативність. Розроблений механізм забезпечить соціально-економічну ефективність та результативність суб'єктів харчової промисловості у національному просторі. Суттєвим аспектом запропонованого механізму для підприємств харчової промисловості є можливість застосування окремих його елементів під впливом адаптації мультиваріативних індикаторів.

Список використаної літератури

1. Шеремет О. О. Теоретико-методологічні засади процесу забезпечення та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 375 с.
2. Дименко Р. А. Теоретико-методологічні засади процесу державного регулювання та стратегічного розвитку телекомунікаційної індустрії : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 365 с.
3. Масленников Є. І. Інструменти оцінки фінансової стійкості у харчовій промисловості. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія / за ред. д.е.н., доц. Волошук Л. О., д.е.н., проф. Є. І. Масленникова. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. Випуск 4. 524 с.

Стаття надійшла 12.06.2020 року

Е. И. Масленников,

доктор экономических наук, профессор,

профессор кафедры менеджмента и инноваций

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Французский бульвар, 24/26, 65044, г. Одесса, Украина,

e-mail: evgenmaslennikov@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье исследованы теоретические и методические основы механизма обеспечения экономической безопасности и конкурентоспособности предприятий пищевой промышленности в условиях глобализации. Исследована взаимосвязь дефиниций экономической безопасности и конкурентоспособности. Доказано, что динамический процесс внедрения управленческих решений на предприятиях пищевой промышленности является базовым для повышения уровня конкурентоспособности и стабилизации экономической безопасности, характеризуется особенностями субъектов хозяйствования и стратегическим развитием. В концептуальной модели предложенного механизма с помощью совокупности организационных, административных, экономических, финансовых и социальных методов и инструментальной поддержки выполняются функции, которые обеспечивают и поддерживают эффективность функционирования предприятия под влиянием соответствующих факторов. Проанализирована парадигма механизма, который характеризуется взаимосвязанной совокупности сегментных компонентов, которые в процессе взаимодействия и обоснованных

приемов, методов, подходов и других инструментов обеспечивают изменения в определенной системе, что позволит получить определенные результаты. Доказано, что процесс обеспечения экономической безопасности и конкурентоспособности предприятий пищевой промышленности требует использования усовершенствованных инструментов многопараметрического применения – стратегического планирования и применения форсайт-технологии. Обосновано, что механизм обеспечения экономической безопасности и конкурентоспособности предприятий пищевой промышленности должен учитывать влияние рыночных механизмов, саморегулирования и самоорганизации в внутриотраслевом среде.

Ключевые слова: экономическая безопасность; конкурентоспособность предприятия; пищевая промышленность; экономическое развитие; глобализация.

Ye. I. Maslennikov,

doctor of economics, professor

professor of the Department of management and innovations

of Odessa I. I. Mechnikov National University,

24/26, Frantsuzkiy av., Odessa, 65044, Ukraine

e-mail: evgenmaslennikov@ukr.net

CONCEPTUAL MODEL OF THE MECHANISM FOR ENSURING ECONOMIC SECURITY AND COMPETITIVENESS OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

The article investigates the theoretical and methodological principles of the mechanism of ensuring economic security and competitiveness of food industry enterprises in the context of globalization. The relationship between the definitions of economic security and competitiveness has been studied. It is proved that the dynamic process of implementation of management decisions in the food industry is the basis for increasing the level of competitiveness and stabilization of economic security, which is characterized by the characteristics of economic entities and strategic development. The conceptual model of the proposed mechanism, through a set of organizational, administrative, economic, financial and social methods and instrumental support, performs functions that ensure and maintain the efficiency of the entity under the influence of relevant factors. The paradigm of the mechanism, which is characterized by an interconnected set of segmental components, which in the process of interaction and sound techniques, methods, approaches and other tools provide changes in a particular system, which will obtain certain results. It is proved that the process of ensuring economic security and competitiveness of food industry enterprises requires the use of advanced tools of multiparameter application - strategic planning and application of foresight technology. It is substantiated that the mechanism of ensuring economic security and competitiveness of food industry enterprises should take into account the

influence of market mechanisms, self-regulation and self-organization in the intra-industry environment.

Key words: economic security; enterprise competitiveness; food industry; economic development; globalization.

References

1. Sheremet, O. O. (2019). Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu zabezpechennia te realizatsii rynkovykh stratehii u kharchovii promyslovosti: monohrafiia [Theoretical and methodological principles of the process of ensuring and implementing market strategies in the food industry: monograph]. Kherson: OLDI-PLUS. [in Ukrainian].
2. Dimenko, R. A. (2019). Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu derzhavnoho rehuliuвання ta stratehichnoho rozvytku telekomunikatsiinoi industrii : monohrafiia [Theoretical and methodological principles of the process of state regulation and strategic development of the telecommunications industry: monograph]. Kherson: OLDI-PLUS. [in Ukrainian].
3. Maslennikov, E. I. (2019). Instrumenty otsinky finansovoi stiiikosti u kharchovii promyslovosti. [Tools for assessing financial stability in the food industry]. *Innovatsiina ekonomika: teoretychni ta praktychni aspekty : monohrafiia. – Innovative economy: theoretical and practical aspects: monograph.* Issue 4. Kherson: OLDI-PLUS. [in Ukrainian].